

liriko [«Spomladi» (65), «Tiha žalost» (67), «Pri oknu» (68) in «Težka pot» (77)], med čisto lirskimi pesmimi romance «Pastir in piščalka» (39), «Roža» (62) in dr.; med visoko in resno odo «Ura» (83) in veselo in razposajeno «Na vseh svetnikov dan» (86) pa tiče «Nagrobni napisi» (86), ki bi pač v izboru lahko izostali. Vem, da je odgovor na to: *variatio delectat*. Naj si bo! Vendar pa v splošnem precej dvomim, da bi imela mladina veselje in dopadanje nad refleksivno tu in tam skoro mračno liriko (dasi ji ne odrekam visoke estetske vrednosti), kakor n. pr.: «Tiha žalost», «Umirajoči pevec» i. dr. Treba ji je predvsem konkretnosti in širokega veselega razmaha; vse same odlične lastnosti Levstika-pesnika («Skrilovska modrost», «Vsak ob svojem času» i. dr.). Povprašal bi tudi še rad, kje so pesmi, najlepše, kar jih je Levstik napisal: «Pri potoci», «Deklica in ptič», «Povsod ni sreče», «Utyj», vendar si ne upam, ko vidim, kako sta se g. prireditelja ogibala vseh erotičnih momentov, kajti : mlinski kamen za vrat ni majhna stvar; pa saj sta se ga tudi pošteno bala in : zabrisala vsak najmanjši odblesk (izpremembi v «Popotniku» in «Nagrobni napisih»). Le tu pa tam kreneta nekoliko iz svoje rigorozno stroge poti [«Pastir in piščalka» (39), «Živa cvetlica» (60).] Sploh kaj pisan mozaik, samo podoba ni jasna. Pač «za mladino» «ad usum Delphini», vemo kaj ni zanjo, ne pa kaj je zanjo.

Med «Pravljice in pripovedke» je po nesreči menda zašel zgodovinski opis «Cesar Mavricij in Sloveni», katerega bi poleg tega, brez škode za razumevanje Levstika in za knjigo, lahko pogrešali. Poleg «Martina Krpana» je sprejeto v zbirko tudi «Potovanje». Nič ne bi ugovarjal temu, da se zadnji spis okrajša, saj je imel poleg svoje velike estetske vrednosti ravno to imenitno in takrat skoro neizogibno nalogo poučevati in dajati pisateljem potrebne napotke. Vendar je to okrajšanje kaj nerodno; kajti končno če je ostalo toliko, naj bi potem še drugo, da bi bilo vsaj vse razumljivo, kar sedaj na nekaterih mestih ni, ali pa naj bi se črtalo več, to se pravi vse ono, kar mladine ne bi zanimalo, dasi je imelo največjo vrednost za takratne pisatelje. Kar se tiče podob, ki krasé knjigo, bi bila sodba, da so slabe, preostra, sodba, da so dobre, pa veliko premila. Brez škode bi kot take lahko izostale!

—r—r—

Slovenska čitanka za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol. Sestavil s sodelovanjem dr. Janka Bezjaka in dr. Antona Breznika dr. Ivan Grafenauer. I. del. V Ljubljani 1921. Str. 320. Cena 21 dinarjev. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna.

To je prva knjiga čitank za višje razrede srednjih šol, namenjena za pouk slovenščine, katere učni načrt je v glavnem tudi delo Grafenauerjevo, odnosno obeh njegovih sodelavcev. Ker se mora ravnati vsaka učna knjiga po načrtu predmeta, ki ga obravnava, začenjam poročilo o njegovi čitanki s kratko oceno učnega načrta za pouk slovenščine na naših srednjih šolah. Ta načrt velja od šolskega leta 1920./21. in je nastal po prevratu. Njegova glavna napaka je, da je prirojen po učnem načrtu za nemščino na nemških srednjih šolah, dasi se zdi morda temu ali onemu taka prirojitev naravna, češ da vodi pri živih jezikih z istim ciljem enako pripravljena pot do smotra. Toda pedagogika je kakor politika: ima načela, ki so splošno veljavna, mora pa poznati za različne prilike tudi razna pota. Kakor greše naši politiki z obleko, ukradeni pri tujih narodih in strankah, v katero hočejo vtakniti narod, ne da bi se prej

vprašali, ali odgovarja njegovim razmeram in potrebam, prav tako greše pedagogi, ki hočejo obravnavati vse po istem kopitu. Med nami in Nemci je glede bogastva literature, glede splošne literaturne in jezikovne izobrazbe in torej tudi glede priprave dijaškega materiala precejšnja razlika. Kar je zanje izvrstno, ni za nas vedno dobro. Zgled: njihovi sedanji metodiki predpisujejo, da naj stopi učitelj pred učence že na nižji stopnji s kakim pesniškim umotvorom in jim ga čita, tako da uživajo mlada srca popolnoma nemoteno njegovo lepoto v stvarnem in jezikovnem oziru. Gotovo lep način blaženja mladih src in zbujanja smisla za lepo, toda pri nas danes še nemogoč.

Tu omenjeno neupoštevanje naših sedanjih razmer, ki bodo gotovo skoro boljše, je krivo po mojem mnenju posameznih nesmiselnosti načrta za slovenščino. Ker je Grafenauerjeva knjiga, o kateri govorim, namenjena za peti razred, ostanem kar pri tem. Tu se zahteva izvor jezika, stvar, ki je na tej stopnji nemogoča, ker sploh ne morem govoriti o izvoru jezika, dokler nima učenec potrebne predizobrazbe, v tem slučaju potrebnega znanja, ki mu ga pa ne morem dati s par stavki. Razgovor o izvoru jezika spada kvečjemu v najvišji razred, ko se govori o tem prašanju tudi v psihologiji in imajo učenci že potrebno jezikovno podlago.

Iz nemških šol je prišla k nam tudi zahteva spoznanja najvažnejših pojavov svetovnega slovstva. Stvar sama zase je gotovo dobra, načina, kako se to dela, pa ne morem odobravati. Z odlomki svetovnih del je namreč učencem jako malo pomagano, in to tem manj, ker niso ti v čitanki sprejeti odlomki iz raznih ozirov, ki jih pozna šola več, kakor je treba, vedno najznačilnejši niti za pisatelja niti za delo samo. Če sliši učenec ob priliki čitanja takih odlomkov, ki so pa tudi redki, za nameček še par naslovov drugih del, nekaj suhoparnih življenjepisnih podatkov brez notranje zveze, zabeljenih samo z večjim ali manjšim številom letnic, in par sodb o dveh ali treh knjigah, ki jih sicer še nikdar niti videl ni, je šolski pouk o pojavih svetovnega slovstva končan. Jasno pa je, da ima učenec od njega manj koristi ko škode. Nauči se namreč sprejemati tuje sodbe o delih, ki bi jih moral presojati na podlagi lastnega spoznanja, ter se uvaža v rabo brezvsebinskih estetsko-kritičnih fraz in v površnost ter odvaža od čitanja, razglabljanja in samostojnega mišljenja. Bujno literarno, oziroma kulturno življenje narodov mu ni drugega kot vsota naslovov, letnic in imen.

Kot tak odlomek smatram v Grafenauerjevi čitanki del Dantejeve «Božanstvene komedije» v Župančičevem in Debevčevem prevodu, zgled za alegorično-religiozni ep, ki obsega 21 strani. Kot pripomoček k spoznanju pojavov svetovnega slovstva mi ne koristi mnogo; če naj služi samo kot zgled neke pesniške vrste, bi ga zamenjal rajši z drugim, ki nam stoji bliže, kot primer sijajnega Župančičevega jezika je nepotreben.

Po mojih mislih naj bi se uvažali učenci v svetovno slovstvo s pridnim čitanjem celotnih znamenitih in dobovornih tujih del v naših in tujih dobrih prevodih. S temi smo deloma že sami obskrbljeni, deloma smo pa zdaj zanje v manjših skrbih, ko nam ni več prepovedano posegati po bogatem prevodnem srbohrvatskem slovstvu, ampak je to celo priporočljivo. Najprej naj bi čitali dela slovanskega slovstva, da spozna učenec v prvi vrsti naš sorodni živelj, od katerega naj bi zavzemala njegova izobrazba vedno večje kroge.

Dobro bi bilo, ko bi se izdal za učitelje slovenščine uradno nekak seznam onih del svetovnega slovstva, s katerimi bi se naj seznanil učenec z lastnim čitanjem. To čitanje bi naj bilo obvezno predvsem za višjo stopnjo, medtem ko bi naj porabil učenec nižje, odnosno srednje stopnje za čitanje mu preostajajoči prosti čas za dela domače literature. Seznam bi se moral seveda ozirati v prvi vrsti tudi na uspehe, ki jih dosega naša srednja šola pri pouku drugih živih jezikov.

Škodila tudi ne bi pomožna učna knjiga o razvoju glavnih literarnih struj z ozirom na tuje narode.

Smotreno gojeno zasebno čtivo, ako bi ne primanjkovalo časa, tudi šolsko, bi doseglo vse drugačne uspehe, kakor jih je mogoče doseči z odstavki, kakršne ima Grafenauer pod skupnim naslovom »Iz slovanskega pesništva« (prim. v nemških berilih: Proben aus der Weltliteratur), kjer so zastopani na 19 straneh srbska narodna pesem, Erben, Mickiewicz in Puškin, katerih gotovo ni sprejel za to, da bi videl učenec na njih razliko med slovenščino in ostalimi slovanskimi jeziki, kajti do tega spoznanja pride lahko na primernejši način.

Kakor pri učnem načrtu, se kaže tudi v knjigi sami vpliv Grafenauerjevega znanja nemškega slovstva. Nemci so postavili definicijo balade, kakor jo ima Grafenauer, jo zavrgli in se v šolskih knjigah zopet vrnili k njej: balada nam največkrat kaže človeka, kako ga upropastijo sovražne, čestokrat demonske ali pa naravne sile. To velja za nemški-šolski zgled balade, za Goethejevega »Erlköniga«, učitelja slovenščine pa bo spravila ta definicija ne malokrat v zadrego pri razlagi pesmi, ki jih je uvrstil Grafenauer v čitanko kot zglede za balado. V estetskem oziru ni imel Grafenauer sreče ne le tu, ampak tudi pri drugih takih »zgledih«. Knjiga bi morala biti nekako zrcalo najboljšega, kar premore naše slovstvo. Tu pa je zapustil sestavljavca na cedilu njegov okus. Grafenauer ne čuti poezije ali se pa vsaj dela, da je ne čuti, sicer bi ne navlekel v knjigo toliko rimane proze Antona Medveda, pa tudi marsikak drug njegov ljubljene med mladimi bi lahko izostal. Odkar je izdal Grafenauer svojo »Zgodovino slovenskega slovstva«, se ne morem ubraniti dojma, da ni nepristranski pri presoji naših slovstvenikov. V tem dojmu me potrjuje tudi njegova čitanka ne le z izbero pesnikov, ampak tudi v dodatkih. Ali je njegova pristranost zavestna ali nezavestna, to je zame postranska stvar. Glede okusa mu pa moram kljub pravkar izrečeni sodbi priznati, da ga kaže še vedno več, kakor drugi naši sestavljavci čitank, in da se odlikuje njegova knjiga v tem oziru v primeri z drugimi čitankami.

Grafenauer je zamenil na naših šolah Sketa. V primeri ž njim pomeni velikanski in razveseljiv korak naprej. Predvsem mu štejem v zaslugo, da je pometel s Krekovo šolo, ki je vohala povsod sledove poganstva in si ni znala najnedolžnejše pripovedke drugače razložiti. Sicer bo žaloval za temi razlagami kak zaostali ptič med šolniki, ali vsaj našega naraščaja ne bomo več zavajali na kriva pota.

Obžalujem pa, da ima čitanka toliko tiskovnih napak. Popravljal si jih bo sicer večinoma lahko učenec sam (Canker!), deloma pa z učiteljevo pomočjo, vendar je najmanj, kar lahko zahtevamo od učne knjige, da je prosta tiskovnih napak, ker smatra učenec, ako je tiskovnih napak precej, kaj rad vsako nenavadnejšo obliko za tiskovno pogreško. Tudi pogrešam v knjigi potrebne

natančnosti in točnosti v opombah, n. pr. na str. 314. manjka takoj v prvi vrsti Aškerčevo rojstno leto itd.

Cena knjige je zelo visoka. Naša slavna učna uprava bi morala v tem oziru kaj storiti, kajti sicer bo skoro manj premožnim študiranje nemogoče, kar bi bilo za kulturni napredek naroda škoda. Da se ne ozira na splošne potrebe zasebno založništvo, je v sedanjih časih umevno, a vsaj naše kr. založništvo knjig bi ne bilo smelo umolkniti po prevratu kot menihi pri jedi in bi ne smelo spadati med tiste naše državne ustanove, ki množe nezadovoljstvo in davke.

Dr. Lokar.

Čehov Ant. P.: Sosedje in druge novele. Poslovenil Fran Pogačnik. V Ljubljani. 1921. Založila «Tiskovna zadruga».

Spominjam se majhne Pilonove skice: Stanovski in duševni meščan sedi v kavarni in bere svoj časopis. Bere ga s strastjo, z žejo kakor poljski Judje Talmud. Bere mnenja in ideje prav takih in pa še slabših stanovskih in duševnih meščanov, kakoršen je sam, slabših zato, ker so drzni, da govorijo glasno. Toda meščan pije svojo «duševno hrano» iz njih mnenj. Res je, da žurnalista bere množico drugih časopisov, to naj ga opravičuje pri njegovem delu. Toda tiste časopise pišejo zopet prav taki meščani, kakoršen je on sam in kakoršen je Pilonov meščan. Vendar tega to ne vznemirja, nasprotno. On čuti čudovito harmonijo med svojim mnenjem in žurnalistovim; njegova intuicija pa napravi ves kolobar preko celega sveta od žurnalista do žurnalista in se vrne vanj nazaj kot mir, blaženost in občutek harmonije. Vse je razrešeno in v vsem se strinjamo. In meščan čuti pri branju, da je celica, ki utripa v taktu cele zdravo misleče vesoljnosti; zadovoljnost mu kakor lena, opojna meglica kali kri in ta opojnost miru je sladkost njegove «duševne hrane», ki jo pije iz časopisa. Vse to je povedano v par potezih, rahlih, toda določnih in izrazitih. V vsem je humor in globoko in resno razumevanje. — Take so novele Čehova. Vsaka beseda je poentirana, je edina na svojem mestu in natančno spada v isto skupino občutkov, s katero Čehov operira. Postavi eno besedo izven skupine, pa vse zahrešči, se nakremži, izgubi svojo podobo. Zakaj Čehov riše navadno, vsakdanjo življenje; vzemi njegovi umetnini stališče, s katerega je pisana, in iz navadnega nastane vulgarno.

Druga knjiga naših prevodov iz Čehova je daleč pod prvo; med Prijateljevimi «Momenti» in Pogačnikovimi «Sosedji» je velikanska razlika, kajti Pogačnik je dosegel, da je predmet Čehovskih umetnin prerastel bistvo, to se pravi, umetnine so postale vulgarne. Ali ima to svoj vzrok v tem, da se ni zadosti seznanil s Čehovom ali v tem, da ne pozna jezika, je težko reči. Mislim, da ga ima v obojem, dasi je obseg prve možnosti težko določiti radi tega, ker je neznanje jezika naravnost neverjetno.

Primeri: Ruski pozdrav «Zdravja želim», to je «Pozdravljeni!», prevede n. pr. z «zdravja iščeva» (str. 155.). Ali pa vzemimo stran prej v prvi vrsti: «... da je zalučil račune na tla in pomandral. Nato jih je pobral, mlaskal z jezikom ter...», v resnici pa se mesto glasi: «... da je vrgel računalno na tla in zacepetal z nogo. Nato ga je pobral, pričel šklepetati z njim (t. j. prerival je kroglice na računalu) in...». — Ali pa na 144. strani v 7. vrsti: «Tvoje neprotivljenje temelji, kakor vidim, na fiskni ideji...» mesto: «Kakor vidim, postaja tvoje neprotivljenje zlu fiksna ideja». Stran 143.